

УДК 373.5:005.6:004

Ковальчук Г.П.*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито окремі аспекти інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. На основі аналізу досліджень і публікацій та стану інформаційного забезпечення управління у ЗНЗ м. Камянця-Подільського автором науково-обґрунтовано дану систему, в ході якої керівник визначає джерела інформації, оптимальний зміст і обсяг даних, критерії відбору, методи їх збору, відповідальних за збір та обробку інформації, обсяг і напрямки інформаційних потоків у системі управління інноваційною діяльністю. Визначено форми управлінських рішень, у яких міститься розпорядча інформація на рівні закладу освіти з врахуванням сучасних соціальних, економічних, освітніх інноваційних процесів, що призводить до постійного оновлення інформації як засобу оптимізації інформаційної діяльності керівника.

Ключові слова: освіта, управління навчальним закладом, інноваційні технології, інформаційне забезпечення, діяльність педагогів, система інформаційного забезпечення управління.

Тенденції демократизації суспільства та певний рівень свободи передбачають творчі пошуки вчителів і керівників закладів освіти на шляху до модернізації системи управління освітою: «Управління освітою, – зазначається у Національній стратегії розвитку освіти в Україні, – має здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та моніторингу...» [8]. Це, у свою чергу, вимагає нових підходів, пошуку нових форм та змісту педагогічної діяльності, що можливе при здійсненні якісно нової управлінської діяльності, яка ґрунтується на засадах педагогічної інноватики. Реалізація завдань інноваційного розвитку освіти забезпечується створенням спеціального механізму взаємодії інноваційних процесів з національними освітніми традиціями й освітніми тенденціями розвитку світової педагогічної теорії і практики, розробкою моделі управління інноваційною діяльністю педагогів у межах національного освітнього простору відповідно до мети та завдань реформування освітньої галузі в Україні.

Питання теорії та технології управління вдосконалення управління закладами освіти викладені у дослідженнях В.І. Бондаря, М.М. Дарманського, Г.В. Єльнікової, Ю.І. Конаржевського, М.І. Кондакова, В.І. Лугового, В.І. Маслової, О.А. Орлова, В.С. Пікельної, М.М. Поташника, Є.М.Хрикова, Т.І. Шамової та інших. На їх переконання, науково організована робота з інформацією служить основою ефективної управлінської діяльності керівників. Методологічні, аксіологічні аспекти управління інноваційними процесами, які висувуються сьогодні на рівень першочергових серед проблем педагогічної науки досліджуються такими відомими вченими-педагогами як В.П. Беспалько, Л.В. Буркова, Л.І. Даниленко, М.В. Кларін, Г.К. Селевко, Н.Р. Юсуфбекова та ін.

Однак, як свідчить практика, сучасні педагогічні ідеї, результати наукових досліджень з педагогіки, психології та інших наук не завжди знаходять користувача серед учасників навчально-виховного процесу через відсутність своєчасної, достатньої інформації, наявність різних інформаційних бар'єрів тощо. За цих обставин важливим постає питання інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів середнього загальноосвітнього закладу. Цим самим, одним із першочергових завдань є розробка системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів, створення розподілених баз даних, телекомунікацій, реалізація яких дасть змогу керівникам закладів

* © Ковальчук Г.П., 2014

освіти здійснювати ефективне управління, оскільки подальший розвиток середнього загальноосвітнього закладу неможливий без оптимальної організації інформаційних процесів.

Водночас, питання інформаційного забезпечення управління інноваційної діяльності педагогів загальноосвітнього навчального закладу, як важливого фактору стратегічної підтримки управління процесами створення, впровадження і поширення інновацій з метою забезпечення цілеспрямованості, організованості інноваційної педагогічної діяльності засобами систематизації інформаційних ресурсів, досліджено ще недостатньо. Актуальність та недостатня розробленість даної проблеми зумовили вибір теми статті «Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу». **Метою статті** є наукове обґрунтування окремих аспектів та можливості впровадження системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз сучасних наукових джерел з даної проблеми пов'язаний із такими поняттями як „управління”, „інновація”, „інноваційна діяльність”, „управління педагогічними інноваціями”, „інформаційне забезпечення”, „інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю”. У філософському енциклопедичному словнику термін „управління” трактується як „елемент, функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечує збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію програми та мети” [13, с. 674]. У дослідженнях Л.І. Даниленко та Н.М. Островерхової управління ЗНЗ виступає «...як поєднання в багатогранній діяльності керівника школи організаційних, педагогічних, соціальних, психологічних та технічних аспектів, як процес переходу закладу з одного якісного стану в інший» [9, с. 67]. Управління навчальним закладом Є.М. Хриков розглядає таку діяльність керуючої підсистеми, яка покликана створити прогностичні, педагогічні, психологічні, кадрові, матеріально-фінансові, організаційні, правові, медичні умови, необхідні для функціонування і розвитку навчально-виховного процесу та реалізації цілей закладу освіти.

Однією з пріоритетних в управлінні навчальними закладами є інноваційна сфера. Враховуючи особливості інноваційної політики високорозвинутих країн світу, їх розуміння теорії інноватики, в Україні на початку 90 р.р. ХХ ст. взято курс на розвиток інновацій, яка передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) [7].

Реалізація інноваційної політики в освіті регламентується, зокрема, Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, в якому освітні інновації трактуються як вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, які підвищують результативність освітньої діяльності в навчальних закладах [10]. Інновації, які застосовують в освіті, називають освітніми інноваціями. Більшість науковців розглядають освітні інновації як процес, що спричиняє певні зміни в освітній системі. Так, Л.І. Даниленко, вважає інновацію в освіті не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращення) суб'єкта та об'єктів управління й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й процедурою їхнього постійного оновлення [5, с. 27].

Виходячи із зазначених підходів щодо розуміння інновацій, результативність їх впровадження залежить від ефективності управління інноваційними процесами в закладі освіти. Під управлінням інноваціями в освіті слід розуміти „процес сталого розвитку закладу чи установи освіти шляхом генерування, розробки і застосування нововведень, які суттєво змінюють результати управління, навчання й виховання” [6, с. 942].

Управляти інноваційними процесами у закладах освіти, на думку Л.І. Даниленко, означає „здійснювати процес переведення соціально-педагогічної системи, такої як загальноосвітній навчальний заклад, у якісно новий стан, більш відкритий щодо попереднього, створюючи при цьому відповідні умови для постійної реалізації освітніх інновацій; надання конкурентоспроможних освітніх послуг, у тому числі комп'ютерних; здійснення оперативного

інформаційного зв'язку з усіма учасниками навчально-виховного процесу; входження у міжнародний освітній простір" [4, с. 46].

Оновлення управління ЗНЗ зумовлює модернізацію змістового наповнення управлінських інформаційних систем і створення інформаційно-освітнього середовища, що, в свою чергу, потребує наявності достатнього інформаційного потенціалу загальноосвітнього закладу, а також педагогічного колективу, який наділений інформаційною культурою та володіє інформаційними технологіями навчально-виховного процесу й управлінської діяльності.

Вивчення й аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури свідчить, що є десятки визначень поняття „інформація” в різних галузях наук і кілька наукових підходів до його тлумачення. Закон України „Про інформацію” трактує це поняття як „документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі” [11]. Аналізуючи тлумачення понять „інформація”, які зустрічаються в різних словниках, ми бачимо, що, визначаючи її сутність, акцентується ще й увага на способах та формах передачі відомостей, рух її у просторі і часі. Так, „Великий енциклопедичний словник” визначає інформацію як „відомості, що передаються усно, письмово чи якимось іншим способом, за допомогою умовних сигналів з використанням технічних засобів тощо, а також сам процес передачі чи здобуття цих відомостей” [1, с. 455]; словник іншомовних слів трактує її як „обізнаність, повідомлення про стан справ або чиясь діяльність, відомості про що-небудь” [12, с. 284]. Інформація, зазначає С.У.Гончаренко, – одне із загальних понять науки; „в широкому розумінні – нові відомості про навколишній світ, одержувані в результаті взаємодії з ним. У педагогіці і психології – зміст будь-якого повідомлення, дані про щось, які розглядаються в аспекті передачі їх у просторі і часі” [2, с. 150].

Щодо поняття „інформаційне забезпечення управління ЗНЗ”, яке знайшло відображення у багатьох публікаціях, то найбільш оптимальним, на нашу думку, є визначення В.В. Гуменюк, яка розглядає його як: “спеціально організована система збору, обробки, збереження та наступного використання чітко визначеного комплексу інформації, яка відображає і забезпечує реалізацію цілей та завдань управління” [3, с. 4]

Фактичний стан застосування інновацій у навчально-виховному процесі ЗНЗ області ми одержали, проаналізувавши банк даних Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо впровадження і використання інноваційних технологій педагогами. Метою нашого дослідження було вивчення реального стану інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ м. Камянець-Подільського. Оцінка стану інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів у ЗНЗ м. Камянця-Подільського здійснювалась за такими основними показниками: розуміння керівниками поняття „інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів”; наявність інформації, необхідної для управління інноваційною діяльністю педагогів; джерела зовнішньої і внутрішньої інформації, основні перешкоди на шляху отримання інформації для реалізації управлінських функцій; наявність системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів; оцінка рівня інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів; методи збору інформації, що використовуються у навчальному закладі; обов'язки за збір, обробку, зберігання інформації у ЗНЗ; використання комп'ютера як засобу для функціонування системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Щодо розуміння керівниками поняття „інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів”, то значна кількість респондентів не зовсім чітко уявляє сутність даного поняття, причому кожен з опитуваних вкладає у визначення даного поняття своє розуміння. Так 25% керівників у це поняття включають наявність різних видів інформації, законодавчих, нормативних, інструктивних документів; 24% розуміють його, як сукупність дій, що забезпечують керівника необхідною управлінською інформацією; 51% вказують на

те, що це цілеспрямований процес доведення інформації до безпосередніх виконавців. Цим самим, усі респонденти розглядають це поняття стосовно інформаційного підходу і не акцентують увагу на змісті та особливостях управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ, що стає перешкодою в організації інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів і значно впливає на якість використання інформаційних ресурсів. На запитання про наявність інформації, необхідної для управління інноваційною діяльністю педагогів, стверджувальні відповіді дали 29% опитуваних, на часткову наявність такої інформації вказали 57%, на її відсутність – 14%. Із наведених даних, менше третини респондентів володіє достатнім обсягом інформації, а це, у свою чергу, знижує можливості управлінського впливу на перебіг інноваційних процесів у ЗНЗ. Стосовно задоволеності змістом зовнішньої і внутрішньої інформації, то у 32% опитаних її зміст задовольняє повністю, у 54% – частково, а у 14% – не задовольняє зміст зазначеної інформації. Крім цього на достатність інформації вказали 49% респондентів, 20% зазначили її недостатність для реалізації управлінських рішень, решта відповідей були не визначеними.

Результати опитування дають підстави стверджувати про відсутність чітко визначеного підходу до формування системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів, призначення відповідальних за збір, обробку, зберігання даних тощо. Підтвердженням цього є результати отриманих відповідей на питання: „На кого покладаються обов’язки за збір, обробку, збереження інформації?”. Вони розподілились таким чином: 23% респондентів розраховують на своїх заступників, 31% – на педагогів школи і 46% чітко не визначили відповідальних. Такі показники є свідченням про недостатню координацію і визначеність між суб’єктами управлінської діяльності, відсутність належної динамічної системи інформації в загальноосвітньому навчальному закладі.

Основним перешкодами на шляху задоволеності інформаційних потреб щодо управління інноваційною діяльністю педагогів переважна більшість опитаних керівників (63%) вважають відсутність організованої системи інформування, 17% – брак фахової літератури, 20% – недостатність часу. Приведені дані є свідченням хаотичності роботи з інформацією, і вказують на обмеженість науково-методичної літератури з питань інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу.

Серед методів одержання інформації, необхідної для управління інноваційною діяльністю педагогів, керівники найчастіше застосовують спостереження, вивчення, аналіз документації, анкетування, бесіди (78%). Менше використовуються такі методи, як тестування, моніторинг, рейтинг, моделювання та інші сучасні методи.

На запитання „Чи використовуєте Ви комп’ютер як засіб для функціонування системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів” відповіді розподілились таким чином: 46% керівників використовують комп’ютерну техніку, 12% – не використовують, 42% респондентів планують використовувати комп’ютер, оскільки добре розуміють, що обробка інформації ручним способом впливає на її оперативність та ускладнює прийняття рішень, що, в свою чергу, знижує ефективність управлінської діяльності.

Аналіз результатів опитування керівників ЗНЗ м. Кам’янця-Подільського дозволив виявити реальний стан інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ, його якісні і кількісні характеристики, виокремити недоліки та проблеми в інформаційній діяльності керівника. Безпосереднє вивчення стану інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів дало можливість з’ясувати, наскільки повно керівники забезпечені необхідною і своєчасною інформацією, адже її недостатність призводить до прийняття необґрунтованих рішень. Однак, і надлишок інформації або її зайва деталізація перевантажують керівників, зменшують кількість і розмаїтість проблем, які вони можуть ефективно вирішувати в ЗНЗ.

Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ повинно бути спрямоване на створення єдиного інформаційного освітнього середовища, що сприятиме підвищенню ефективності управління інноваційними процесами, якісному інформаційному забезпеченню навчально-виховного процесу й управлінської діяльності керівників ЗНЗ, автоматизації документообігу в навчальному закладі тощо. Досягти поставленої мети можливо за умови вирішення таких основних завдань: інтенсифікація інформаційної діяльності керівників щодо управління інноваційними процесами засобами комп'ютерних технологій; підвищення рівня науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності; формування бази даних шляхом збору, автоматизації обробки й зберігання інформації та поєднання зусиль для забезпечення організації ефективної співпраці всіх підрозділів, співробітників, фахівців у процесах збору; забезпечення вільного доступу користувачів до інформаційної бази навчального закладу, підвищення рівня інформаційної культури педагогічних працівників; реалізація цільових програм управління інноваційними процесами в ЗНЗ.

Система інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів передбачає об'єднання змісту інформації в систему блоків, що відповідають етапам управління інноваційною діяльністю педагогів: формування бази даних нормативно-правового супроводу управління інноваційною діяльністю педагогів, аналіз стану керованої системи, визначення актуальних проблем навчально-виховного процесу та шляхів їх розв'язання, пропаганда інноваційного пошуку і мотивація педагогів до інноваційної діяльності, науково-методична підготовка педагогів до інноваційної діяльності, організація інноваційної діяльності, виявлення ступеня впливу інновації на результативність діяльності педагогів та навчально-виховного процесу.

У ході наповнення системи інформаційного забезпечення даними, керівник школи визначає джерела інформації, оптимальний зміст і обсяг даних, критерії відбору, методи їх збору, відповідальних за збір та обробку інформації, аналіз інформації, наповнення блоків, обсяг і напрямки інформаційних потоків в системі управління інноваційною діяльністю, визначає форми управлінських рішень, у яких міститься розпорядча інформація на рівні закладу освіти. Інформація повинна бути достовірною, своєчасною та оперативною, цілеспрямованою, комплексною, лаконічною та повною. При цьому керівник закладу повинен враховувати, що динамічність соціальних, економічних, освітніх, в тому числі, інноваційних процесів призводить до постійного оновлення інформації, а це, в свою чергу, потребує відповідної реакції керівника щодо наповнення інформаційних блоків.

Для оцінювання результатів застосування системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ можна скористатись технологією моніторингу, який здійснюється на основі порівняльного аналізу рівня інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів на „вході” і „виході” відповідно до розроблених нами факторів і критеріїв.

Проведений аналіз реального стану інформаційного забезпечення засвідчив, що обробка інформації наполовину ручним способом настільки відстає від ритму функціонування ЗНЗ, що найчастіше ця інформація не може бути використана для управління інноваційною діяльністю педагогів, а недостатня її оперативність ускладнює прийняття обґрунтованих рішень, що знижує ефективність управлінської діяльності.

Система інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів ЗНЗ передбачає наявність взаємопов'язаних структурних компонентів: суб'єкти управління, етапи управлінської діяльності, цілі кожного етапу, зміст інформації, джерела інформації, методи збору, обробки, збереження та використання даних, форми виходу управлінської інформації тощо.

Системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогічних працівників ЗНЗ повинні включати сукупність інформаційних блоків, виокремлених

відповідно до етапів управління: формування бази даних нормативно-правового супроводу управління інноваційною діяльністю педагогів; аналіз стану даної системи; визначення актуальних проблем навчально-виховного процесу та шляхів їх розв'язання; пропаганда інноваційного пошуку і мотивація педагогів до інноваційної діяльності; науково-методична підготовка педагогів до інноваційної діяльності; організація інноваційної діяльності; виявлення ступеня впливу інновацій на результативність навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Большой энциклопедический словарь. – [2-е изд.]. – М. : Большая Российская энциклопедия; СПб. : Норинт, 1997. – 1456 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко Семен. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гуменюк В.В. Інформаційне забезпечення управління школою : [наук.-метод. посіб.] / Гуменюк Віра Василівна. – Хмельницький, 2003. – 51 с.
4. Даниленко Л. І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі ЗСО / Лідія Іванівна Даниленко // Інноваційна діяльність ЗНЗ / [упоряд. Л. Галіцина]. – К. : Видав. дім „Шкіл. Світ” ; Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с. – (Б-ка „Шкіл. Світу”).
5. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: [моногр.] / Даниленко Лідія Іванівна. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [голов. ред. В. Г. Кремень.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Концепція державної інноваційної політики України : проект // Світ. – 1997. – 11 серп. – С. 1.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки // [Електронний ресурс]. – ministry@mon.gov.ua
9. Островерхова Н.М. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект : [моногр.] / Островерхова Надія Михайлівна, Даниленко Лідія Іванівна. – К. : Школяр, 1996. – 302 с.
10. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Директор школи. – 2001. – №4 (148). – С. 7-10.
11. Про інформацію : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №48. – Ст. 650.
12. Словарь иностранных слов / [под ред. И. В. Лехина, Ф. Н. Петрова]. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1954. – 854 с.
13. Философский энциклопедический словарь / редкол. : С.С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильчев [и др.]. – [2-е изд.] – М. : Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.

The article deals with particular aspects of information support of administration with innovational activity of teachers of secondary educational institution. Based on the analysis of research and published works and the state of information support of administration at the secondary educational institutions of Kamjanets-Podilskiy the author proves the given system in which the head of the institution determines the source of information, optimal content and the amount of data, selection criteria, methods of their collection responsible for the collection and processing of information, the amount and direction of information flow in the system of administration. The forms of administrative decisions which contain an administrative information on the educational institution level considering modern social, economical, innovative educational processes which leads to the constant updating of information as the way of optimization of information activities of the head of institution are determined.

Keywords: education, educational administration, innovative technologies, information support, teacher's activities, information support system of administration.